

Jätän tuon perustulopohdinnan tähän paperiin, jonka saa jakaa. Sen voisi vaikka monistaa osanottajille.

Puheessani mainitsen perustulon vain lyhyesti (noin 1 minuutti) yksinkertaisena ratkaisuna kannustavuuden lisäämiseksi.

Keskityn sitten samojen periaatteiden pohjalta 5 kohtaan, joilla toimeentulotukea voisi kehittää perustulon tapaan kannustavaksi.

VOIKO TOIMEENTULOTUEN MUUTTAA AKTIVOIVAKSI?

Tämä on surullinen "juhlapuhe"! Tasan 20 vuotta sitten olin 5 viikon nälkälakossa Ahon hallituksen toteuttamia sosiaaliturvan ja (lapsiperheiden) toimeentulotuen leikkauksia vastaan. Elin vedellä ja suolalla. Paino putosi 21 kg.

Olin yritykseni DATAPEKKA OY:n konkurssin ja avioeron jälkeen päätyneet työttömäksi yksinhuoltajaksi. Julkisuutta tuli. Kotimaa seurasi koko nälkälakon ja Arvo Tuominen teki minusta pitkän haastattelun A-Studioon.

Silloin en arvannut, että 20 vuotta myöhemmin joutuisin puhumaan samasta asiasta. Sosiaaliturvan on annettu rapautua, ja toimeentulotuen ostovoima on tänään 30% heikompi kuin 1994 leikkausten jälkeen. Jäljellä on passiivisuuteen pakottaminen.

VAPAUS JA HUOLENPITO

Hyvässä yhteiskunnassa toteutuu 2 asiaa: mahdollisimman suuri vapaus ja mahdollisimman hyvä huolenpito. Nämä on vaikea saada toteutumaan yhtä aikaa. Nykysuomessa olemme kadottaneet molemmat.

TOIMEENTULOTUEN JA MUIDEN MINIMIETUUKSIEN JÄLKEENJÄÄNEISYYS

Vuonna 1994 toimeentulotukea pudotettiin kaikilta, jyrkimmin lapsiperheiltä, yli 10%. Tämä tehtiin vähentämällä lapsilisät toimeentulotuesta. Samaan aikaan kehitysapu puolitettiin. Elettiin lamaa, ja muita vaihtoehtoja ei muka ollut.

Vuonna 1994 olin työtön 4 lapsen yksinhuoltaja. Vastustin pudotuksia 5 viikon nälkälakolla - tuloksena 21 kg painonpudotus ja julkisuutta, mutta ei muutoksia leikkauksiin.

Nyt Suomella on takana kohta 20 kasvun vuotta, ja maamme on rikkaampi kuin koskaan. Samaan aikaan toimeentulotuen ostovoima on pudonnut kolmanneksen vuoden 1993 tasosta, kun leikkausten jälkeen ei ole tehty edes inflaatiotarkistuksia. Köyhät ovat köyhempiä kuin 35 vuoteen. Tämä on kansallinen häpeä.

Nykyisellä tuella köyhä ei enää voi olla aktiivinen, kun raha riittää vain passiiviseen kotona oloon. Hyvinvointiyhteiskunta on kuollut; meillä on enää hengissäpityhteiskunta.

Tästä syystä aloitin keskiyöllä 20. 3. 2011 uuden 4 viikon NÄLKÄLAKON. Elin vedellä ja suolalla. Seuraavan kerran söin 17. 4. klo 22. Nälkälakon aloituspaino oli 107 kg. Laihdun sen aikana noin 20 kg.

Nälkälakolla halusin haastaa kaikkien puolueiden ehdokkaat koko maassa keskusteluun siitä, miten suomalainen köyhyys taltutetaan.

Hyvinvointiyhteiskunta on kuollut, mutta se voidaan palauttaa, jos poliittista tahtoa riittää. Tähän tarvitaan tukea kaikilta puolueilta.

Jos haluttaisiin palauttaa vuoden 1993 ostovoima, aikuisen toimeentulotuen pitäisi nykyisen 450€:n sijasta olla 600€. Lapsen tukea pitäisi nostaa 50€/kk ja palauttaa lapsilisä köyhillekin.

Vaalien jälkeisessä hallitusohjelmassa työttömän minimietuuksia nostettiin lopulta 120€/kk. Koska toimeentulotukea nostettiin vain 25€/kk, tuolle korotukselle käy seuraavasti:

Verottaja saa 24€/kk lisää.

Työtön saa 25€/kk lisää.

Kunta säästää 71€/kk toimeentulotuessa.

Kovasti mainostetusta köyhyyspaketista hyöttyy siis eniten kunta.

VIRANOMAISMIELIVALTA

Työnteon kannattamattomuus ei ole ainoa nykysysteemin ongelma. Otan esimerkin omasta elämästäni.

Minulla oli oma yritys, DATAPEKKA OY, vuosina 1986-92. Koko tuon ajan pidin yllä väitöskirjatyötä kristinuskon ja politiikan suhteista Suomessa. Minulla oli Suomen laajin puolueiden jäseniltä kerätty kyselyaineisto. Kun yritys teki konkurssin lokakuussa 1992, olisin vihdoon ehtinyt kirjoittaa tuon väitöskirjan loppuun.

Silloisten säännösten mukaisesti työvoimatoimisto kielsi minulta yliopisto-opiskelun uhaten muutoin lopettaa työmarkkinatuen - ja minä tyhmä tottelin.

Seurasi yli 10 vuotta pääasiassa työttömänä. Olisi pitänyt rikkoo määräyksiä, tehdä väitöskirja valmiiksi, ja ottaa sitten tohtorinarvon lisäksi rangaistus - takaisinperintä, sakot ja ehkä ehdollinen vankeus. Teologian tohtorina en olisi nyt työtön, vaan ehkä kirkkoherra tai opettaisin jossain Aasian tai Afrikan pappisseminaarissa.

Sama tapahtuu minulle ja sadoille tuhansille muille edelleen.

Työtön ei saa opiskella, ellei saa erityislupaa - niitä sentään annetaan nykyään.

Opiskelija ei saa tehdä liikaa työtä, ettei opintotukea peritä takaisin.

Jos työtön tekee muutaman päivän töitä, hän joutuu odottamaan seuraavaa työttömyystukea keskimäärin 2 kk. Lisäksi asumistukea saatetaan periä takaisin.

Osapäivätyö ei kannata, koska silloin menettää koko työttömyyskorvauksen.

Köyhä ja syrjäytynyt on siis viranomaisten orja. Pitää miellyttää ainakin KELAA, Työvoimatoimistoa ja Sosiaalitoimistoa. Jos rahat loppuvat, saattaa seurata lasten huostaanotto. Sitä ehdotettiin minullekin, kun CP-vammaisena yksinhuoltajana pyysin siivousapua. Jatkoimme ilman apua.

Varmimmin viranomaisten ohjeita noudattaa, kun pysyy passiivisena. Jos ei tee mitään, ei tee mitään väärää. Tähän on tultu "syyperusteisessa" sosiaaliturvassa. Kaikkeen tarvitaan lupa. Jos tekee jotain omaaloitteisesti, todennäköisesti rikkoo sääntöjä ja saa rangaistuksen. "Aktivoiva" systeemi opettaa passiivisuuteen.

KÖYHÄN KANNUSTINLOUKKU

Toimeentulotuen alhainen taso ei ole köyhän ainoa ongelma. Olen huvittuneena seurannut, kuinka suurituloiset valittavat noin 50% marginaaliveroa.

Jos toimeentulotuen saaja onnistuu saamaan lyhytaikaista työtä - vaikkapa minä pappina saatan hautaan ihmisen ja saan siitä 100€ - hänelle jää parhaimmillaan palkasta 16%, eli yhdistetty vero- ja sosiaaliprogressio on 84-110%.

Toimeentulotukilakilaissa nimittäin sanotaan, että toimeentulotuen saaja saa pitää 20% tililleen tulevasta itse ansaitsemastaan palkasta, kuitenkin korkeintaan 150 € kuussa.

Veroa menee 20%, ja lopusta vähennetään 80%. 100€:sta toimeentulotuen saajalle jää 16€ - päivän ammattityöstä.

Valitettavasti myös matka- ja muut kulukorvaukset katsotaan "käytettävissä olevaksi tuloksi" ja vähennetään saman kaavan mukaan. Jos taksi hautausmaalle maksaa 20€, palkkaa ei jää lainkaan. Jos kulut ovat isommat, tulee tappiota.

Tähän ei auta kuin lainmuutos. Olisi kohtuullista, että köyhäkin saisi pitää vähintään 50% ansaitsemistaan tuloista, ja todellisten työssäkäyntikulujen osuuden kokonaan. Näin tulisi kannattavaksi jopa 1-2 päivän sijaisuus tai muu lyhyt työkeikka. Samoin osa-aikatyö tulisi kannattavaksi myös työttömälle.

Näennäisesti yhteiskunnan kustannukset nousisivat, kun ihminen itse saisi isomman osan palkastaan. Todellisuudessa minä ja sadattuhannet muut toimeentulotuen varassa elävät tekisimme lyhytaikaisiakin töitä, jos saisimme joka toisen ansaitsemamme euron itsellemme.

Jo 3 kk vuosittainen työ 2000 € kuukausipalkalla toisi työttömälle 3000 € vuodessa lisää, ja säästäisi saman verran yhteiskunnalta.

Useimmat pitkäaikaistyöttömät ovat ammatti-ihmisiä, jotka kykenisivät tuon verran itseään elättämään, jos systeemi ei olisi näin passivoiva ja käskisi laiskottelemaan, ellei saa pysyvää työtä tai pitkää sijaisuutta. Samalla satunnainenkin työnteko pitäisi yllä ammattitaitoa ja saattaisi johtaa pysyvämpiin työsuhteisiin.

Tämä muutos voidaan tehdä kahdella eri tavalla. Jos halutaan pitää voimassa nykyinen monimutkainen ja kankea sosiaalisysteemi, muutetaan prosenttilukuja. Sovitaan, että nykyisen 20% sijasta köyhä saakin pitää 60% verotuksen jälkeen käteen jäävästä tulosta. Kokonaisveroasteeksi tulisi noin 50%. Samanlainen muutos tehtäisiin sovitettuun työttömyysturvaan ja muihin sosiaalietuuksiin.

ELONHEIMON PERUSTULOMALLI

Tyylikkäämpi ratkaisu olisi PERUSTULO, joka maksettaisiin kaikille työikäisille (18-65v). Sillä korvattaisiin kaikki nykyiset minimietuudet. Byrokratia vähenisi ja ihmisen vapaus tehdä työtä, yrittää ja opiskella lisääntyisi.

Elonheimon mallissa perustulo olisi 600€ kuukaudessa, ja sen päälle ansaitusta saisi pieni- ja keskituloinen pitää 60%. Tiedän, että 600€/kk ei riitä elämiseen, mutta se on paljon enemmän kuin nykyinen toimeentulotuki. Tuo 600€/kk vastaa nykyrahassa aikuisen toimeentulotuen arvoa vuonna 1993, ENNEN Ahon hallituksen leikkauksia 1994.

Siksi perustulon päälle tarvitaan jonkin verran harkinnanvaraisia tukia ja yleinen asumistuki pienituloisille nykyiseen tapaan. Jotta asumistuen väheneminen ei nykyiseen tapaan aiheuttaisi kohtuutonta progressiota, pitää pienimpiä tuloja verottaa kevyemmin kuin muita.

Ehdotan siis 3-portaista asteikkoa.

0-15000€/vuosi. Verotus 20%; ennakonpidätys 40%, käteen 60%.

Tuo "ylimääräinen" 20% ennakonpidätys vastaisi tulojen karttuessa tapahtuvaa asumistuen vähenemää. Takaisinperintää ei siis syntyisi.

15001-60000€/vuosi. Verotus 40%, käteen 60%.

60001€/vuosi ylittävistä vuositulon osasta verotus 49%, käteen 51%.

Pääomaverotus 30%, jolloin yritys- ja sijoitusriski palkittaisiin palkkatulojan alemmalla verokannalla, tulojen suuruudesta riippumatta.

Perustulo siis korvaa nykyiset MINIMItuudet - pienimmän sairaus- ja vanhempainrahan, opintotuen, työttömän peruspäivärahan ja työmarkkinatuen jne. Näin ihminen olisi vapaa yrittämään, tekemään töitä, opiskelemaan tai tekemään jotakin muuta ja saisi aina saman perusrahan, jonka päälle voi itse tienata lisää. Byrokrania- ja kannustinloukut poistuisivat.

Päälle voitaisiin maksaa syyperusteisia etuuksia niin kuin nykyisinkin. Otan esimerkin. Nyt valtio maksaa ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta peruspäivärahan verran. Jatkossa perustulo korvaisi tämän osan. Sen päälle työmarkkinaosapuolet voisivat nykyiseen tapaan sopia ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta.

Tämä on tärkeää kahdesta syystä. Nykyisessäkin työelämässä tarvitaan vahvaa ammattiyhdistysliikettä neuvottelemaan työehdoista ja palkoista. Toiseksi perustulo ei toteudu ilman AY-liikkeen tukea.

Nykysysteemiin verrattuna tämä malli olisi kustannusneutraali. Laskennallinen pieni rahoitusvaje todennäköisesti enemmän kuin korvaantuisi perustulon yhteiskunnallisilla vaikutuksilla.

PERUSTULON TAI KANNUSTAVAN TOIMEENTULOTUEN PSYKKISET JA YHTEISKUNNALLISET VAIKUTUKSET

Nykyinen sosiaaliturvasysteemimme kehitettiin hyvän työllisyyden ja pitkien kokopäivätyösuhteiden aikana. Se toimi kohtalaisen hyvin 1970- ja 1980-luvuilla, teollisessa yhteiskunnassa. Syntyi suomalainen hyvinvointivaltio, josta olin ylpeä.

Nyt, jälkiteollisessa tieto- ja palveluyhteiskunnassa, jossa pysyvät pitkät työsuhteet ovat yhä harvemman etuoikeus, viime vuosisadan hyvinvointivaltio on tullut tiensä päähän. 20 vuoden säästöjen ja leikkausten jälkeen perusturvamme taso on alle Länsi-Euroopan keskitason. Meillä on enää hengissäpitovaltio.

Byrokratian orjuus vielä suurempi ongelma. Köyhän pitää aina kysyä lupa noin 3 viranomaiselta, kun elämäntilanne muuttuu. Tämä ei sovi nykyaikaiseen tietoyhteiskuntaan, jossa pätkä- ja silpputyöt ovat yleisiä. Säännöt on muutettava. Nyt kannustetaan passiivisuuteen; perustulo kannustaa aktiiviseen oman elämän parantamiseen.

Yksilön kannalta on kysymys sekä psykologisesta että taloudellisesta muutoksesta. Pitkään itse työttömänä olleena tiedän, että työttömyys masentaa. Opiskelu tai pienikin työkeikka piristää.

Kysymys on elämänhallinnasta. Nyt olen byrokratian orja ja odotan kokopäivätyötä. Jos en saa sitä, en pysty tekemään mitään omaksi hyväkseni. Perustulosysteemissä tarttuisin pieniinkin tilaisuuksiin ansaita lisää. Niukasti elävälle jo 120€ päiväpalkka, josta jäisi 72€ käteen, merkitsisi 2 viikon ruokia tai tankillista bensaa.

Suomessa on 7-8% avoin työttömyys. Sen lisäksi toiset 7-8% työvoimasta on erilaisissa (yleensä turhissa) työvoimapolitiittisissa koulutuksissa, "kuntouttavassa" työtoiminnassa tai muissa toimissa, joista ei saada kunnon palkkaa. Tämä merkitsee, että 15% työvoimastamme on vastoin tahtoaan pois töistä.

Tämän joukon täystyöllistäminen ei näytä onnistuvan. Perustulo tai kannustava toimeentulotuki antaisi mahdollisuuden osatyöllistymiseen. Työttömän kannattaisi ottaa pesti esim. lehden jakajana.

Nykyisin tuon tehtävän hoitaa joku opiskelija tai pienituloisen palkansaaja toisena työnään. Samoin on paljon tilapäisiä tai kausiluontoisia töitä tai lyhyitä sijaisuuksia, joihin nykyään on vaikea löytää tekijöitä. Töissä olevat tekevät ne ylitöinä ja väsyvät.

Kannustava toimeentulotuki tai perustulo ei siis olisi nollasummapeli. Töihin löytyisi helpommin tekijä, ja työtön löytäisi helpommin töitä. Työtön voisi edes hiukan parantaa elintasoaan, ja yhteiskunta saisi lisää verotuloja.

Työvoimastamme 15% on työttömiä tai tempputyöllistettyjä. Jos he saisivat keskimäärin edes 1/4 työn 2000€ kuukausipalkalla, kaikki voittaisivat. Työttömällä olisi nykyistä paljon parempi elämänhallinta, ja ehkä 3600€ vuodessa eli 300€ kuussa enemmän rahaa käytössään kuin nyt. Samalla säilyisi tuntuma työhön ja työkyky.

Yhteiskunta saisi lisää verotuloja 2400€/nykyinen työtön. Lisäksi pienituloisen lisäansiot hyödyttäisivät yrityselämää. Työllisyysaste nousisi ehkä 3 prosenttiyksikköä. Nykyään puhutaan paljon työurien pidentämisestä. Kannustava sosiaaliturva pidentäisi juuri niiden työuria, jotka nyt jäävät liian lyhyelle työuralle ja liian pienelle eläkkeelle.

Perustulo poistaa turhan byrokratian. Näin se lisää ihmisen vapautta ja mahdollisuuksia rakentaa omaa elämäänsä. Samalla myös huolenpito paranee, kun nykyiset täystyöttömät saavat tilaisuuden ansaita edes hiukan lisää rahaa.

MITEN TEHDÄ NYKYSYSTEMISTÄ JA TOIMEENTULOTUESTA KANNUSTAVIA?

Sosiaaliturvan muuttaminen kannustavaksi nykypohjalta on älyllisesti paljon vaikeampi operaatio kuin perustulon toteuttaminen olisi. Koska perustulolla ei ole riittävää poliittista kannatusta, yritän sitä seuraavassa.

Nykyhallitus on toteuttanut jo 2 oikeansuuntaista toimenpidettä: työttömyysturvan 300€/kk ja asumistuen 400€/kk ansaintamahdollisuus etuuden vähenemättä. Ne parantavat monien asemaa.

Kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia ne eivät kuitenkaan hyödytä, sillä toimeentulotuesta vähennetään vieläkin 80% tilille tulevassta rahasta. Jotta kannustavuus koskisi kaikkia, toimeentulotuen sääntöjä on muutettava.

KONKREETTISIA TOIMEENTULOTUEN PARANNUSEHDOTUKSIA

1. Palkasta olisi aina jäätävä käteen vähintään puolet verojen ja sosiaaliturvan vähennysten jälkeen. Tähän päästään, kun nykyisen 80% sijasta toimeentulotuesta vähennetäänkin vain 40% tilille tulevasta itse ansaitusta rahasta. Työttömän kannattaisi ottaa pienikin työ vastaan.

2. Lisäaktiivoinniksi myös toimeentulotukeen voitaisiin liittää 250-300€/kk vähennysvapaa osuus työttömyysturvan ja asumistuen tapaan. Näin pienimmistä palkoista jäisi käteen 75-80%.

3. Nykyisin matkakorvauksetkin katsotaan "käytettävissä olevaksi tuloksi", ja nekin vähentävät 80%:sti toimeentulotukea. Asun Raahessa. Jos minun tililleni maksettaisiin 200€ matkakulukorvaus tästä Helsingin matkasta, se vähentäisi toimeentulotukeani 160€. Todellisista 200€ matkakuluista saisin vain 40€ itselleni. Matkakulukorvausten ei pitäisi lainkaan vähentää toimeentulotukea. Samoin työmatkakulut pitäisi ottaa toimeentulotuessa huomioon menoina.

Nämä 3 ehdotusta näennäisesti lisäisivät kuntien menoja. Todellisuudessa kävisi päinvastoin. 60-80% nykyisistä täystyöttömistä toimeentulotuen saajista tekisi tilaisuuden tullen edes jonkin verran palkkatöitä.

Jokainen työtunti ja palkka€ vähentäisi toimeentulotukimenoja ja lisäksi verotuloja. Passiivisia nämä ehdotukset eivät auttaisi.

Mainitsen vielä pari muuta nykyisen systeemin epäkohtaa.

4. Ulosoton suojarajoja pitäisi korottaa ja ottaa niissä huomioon kohtuulliset asumiskustannukset. Esimerkiksi minä maksan ansiosidonnaisesta työttömyysturvastani ulosottoon vanhoja konkurssivelkojani 260€/kk, ja saan sitten toimeentulotukena 235€/kk takaisin. Ilman ulosottoa en saisi toimeentulotukea. Näin käy todella monelle työttömälle tai pientä eläkettä saavalle. Yhteiskunnan varojen tuhlausta.

5. Toimeentulotuen vaikutus asumiseen. Elin 14 vuotta eri asunnossa kuin silloinen morsiameni, koska työttömän ja pienituloisen muuttaessa yhteen koko porukka olisi pudonnut toimeentulotuelle. Joskus joudun suosittelemaan tiukoilla olevalle pariskunnalle jopa avioeroa ja erilleen muuttamista, jotta edes toinen saisi pitää tulonsa. Samoin opiskelevat lapset joutuvat muuttamaan pois kotoa saadakseen edes kunnan opintotuen.

Palaan alkuun. Tarvitaan nykyistä suurempi vapaus, jotta köyhäkin voisi itse parantaa asemaansa. Siitä seuraa myös entistä parempi huolenpito, kun köyhä saa edes hiukan lisää rahaa. Samalla mielialakin kohenee.

Siirtykäämme valvonnan ja pakon yhteiskunnasta vapauden ja yrittämisen yhteiskuntaan!

Pekka Elonheimo

Kauppakatu 64 B 14
92100 Raahe

[Tel:040-1941090](tel:040-1941090)

E-mail: Pelonheimo@luukku.com